

**Міжнародний гуманітарний університет
Факультет медицини та громадського здоров'я
Кафедра внутрішніх хвороб**

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Удосконалення знань та практичних навичок з клінічних дисциплін
(внутрішніх хвороб, хірургії) для підготовки до ЄДКІ**

Галузь знань	_____	22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність	_____	222 «Медицина»
Назва освітньої програми	_____	Медицина
Рівень вищої освіти	_____	другий (магістерський) рівень

Розробники і викладачі <i>(зазначаються розробники і викладачі, які викладають дисципліну - посада, наук. ступінь, вчене звання, П.І.Б.)</i>	Контактний телефон, адреса	E-mail
Професор кафедри внутрішніх хвороб, д.мед.н. Єфременкова Л.Н.	+38(067)586-90-85	ivv25@ukr.net

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Метою викладання навчальної дисципліни «Удосконалення знань та практичних навичок з клінічних дисциплін (внутрішніх хвороб, хірургії)» для підготовки до ЄДКІ» є повторення систематизованих знань з будови тіла людини в різних ділянках та формування практичних умінь топографо-анатомічного виконання оперативних доступів та оперативних прийомів; навичок догляду за хірургічними хворими, особливостей клінічного обстеження терапевтичних та хірургічних хворих; знайомство з принципами хірургічних методів лікування і семіотикою основних видів хірургічних захворювань; обґрунтованого формування клінічного діагнозу і визначення подальшої тактики лікування, вдосконалення теоретичних та практичних знань з етіології, патогенезу, типових та атипових клінічних проявів, методів діагностики, консервативного та оперативного лікування, реабілітації терапевтичної та хірургічної патології у межах, відповідних підготовці лікаря.

Організація навчального процесу здійснюється за вимогами Європейської кредитно-трансферної системи.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ, ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Удосконалення знань та практичних навичок з клінічних дисциплін (внутрішніх хвороб, хірургії)» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я зі спеціальності «Медицина», або у процесі навчання, що передбачає здійснення діагностичного пошуку і характеризується комплексністю та складністю умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання і розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії та праці в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

ФК 2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.

ФК 3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.

ФК 4. Здатність до визначення необхідного режиму праці, відпочинку та харчування при лікуванні та профілактиці захворювань.

ФК 5. Здатність до визначення принципів та характеру лікування, реабілітації та профілактики захворювань.

ФК 6. Здатність до діагностування невідкладних станів.

ФК 7. Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги.

ФК 8. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.

ФК 9. Здатність до виконання медичних маніпуляцій.

ФК 10. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності..

ФК 11. Здатність до визначення тактики ведення фізіологічної вагітності, фізіологічних пологів та післяпологового періоду. Навички консультування з питань планування сім'ї та підбору метода контрацепції..

ФК 13. Здатність до проведення експертизи працездатності.

ФК 14. Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм.

ФК 15. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.

ФК 16. Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.

ФК 17. Здатність до організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг.

ФК 18. Здатність до проведення епідеміологічних та медико - статистичних досліджень здоров'я населення; обробки соціальної, економічної та медичної інформації.

ФК 19. Здатність зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ФК 20. Здатність управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері охорони здоров'я.

ФК 22. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів.

Навчальна дисципліна «Удосконалення знань та практичних навичок з клінічних дисциплін (внутрішніх хвороб, хірургії)» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньою програмою:

ПРН 2. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми; за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати попередній клінічний діагноз захворювання.

ПРН3. Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 4), враховуючи вік пацієнта.

ПРН4. Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря - керівника в умовах закладу охорони здоров'я (за списком 2).

ПРН5. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, функціональні та/або інструментальні) (за списком 4), пацієнтів із захворюваннями органів і систем організму для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2).

ПРН6. Визначити головний клінічний синдром або чим обумовлена тяжкість стану потерпілого/постраждалого (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами) у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації та бойових дій, в польових умовах, в умовах нестачі інформації та обмеженого часу.

ПРН7. Визначити характер та принципи лікування хворих (консервативне, оперативне) із захворюваннями (за списком 2), враховуючи вік пацієнта, в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами та на етапах медичної евакуації, в т.ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами, у разі необхідності розширення стандартної схеми вмійти обґрунтувати персоналізовані рекомендації під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи.

ПРН8. Визначити необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН12. Визначити тактику та надавати екстрену медичної допомогу при невідкладних станах (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з існуючими клінічними протоколами та стандартами лікування.

ПРН13. Організувати надання медичної допомоги та лікувально-евакуаційних заходів населенню та військовослужбовцям в умовах надзвичайних ситуацій та бойових дій, в т.ч. у польових умовах.

ПРН14. Формувати раціональні медичні маршрути пацієнтів; організувати взаємодію з колегами в своєму та інших закладах, організаціях та установах; застосовувати інструменти просування медичних послуг на ринку, на підставі аналізу потреб населення, в умовах функціонування закладу охорони здоров'я, його підрозділу, в конкурентному середовищі.

ПРН15. Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах лікувального закладу, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта шляхом прийняття обґрунтованого рішення, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН16. Визначати стан функціонування та обмежень життєдіяльності особи та тривалість непрацездатності з оформленням відповідних документів, в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини, тощо. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів.

ПРН24. Діяти у професійній сфері з урахуванням власної свободи і безпеки у співпраці й порозумінні з членами соціуму; вміти приймати рішення і нести за них відповідальність, ефективно працювати в команді.

ПРН 24. Діяти у професійній сфері з урахуванням власної свободи і безпеки у співпраці й порозумінні з членами соціуму; вміти приймати рішення і нести за них відповідальність, ефективно працювати в команді.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знати:

- Морально-деонтологічні принципи поведінки медичного фахівця та принципи фахової субординації у хірургічній та терапевтичній клініці.
- Основні етіологічні та патогенетичні фактори найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Типову клінічну картину найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань .
- План обстеження та інтерпретацію даних лабораторних та інструментальних обстежень при типовому перебігу найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Принципи лікування, реабілітації та профілактики найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Принципи прогнозування життя та працездатності при найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворюваннях.
- Принципи діагностування та надання медичної допомоги хворим при невідкладних станах в клініці внутрішніх та хірургічних хвороб.

Вміти:

- Демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації .
- Демонструвати вміння виконувати необхідні медичні маніпуляції.
- Проводити первинну і вторинну профілактику найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Надавати невідкладну медичну допомогу при найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворюваннях.
- Проводити диференціальну діагностику, обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз при найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворюваннях.
- Визначати тактику ведення (принципи оперативних втручань та консервативного лікування, реабілітаційні заходи) при найбільш поширених хірургічних захворюваннях та їх ускладненнях.
- Планувати обстеження хворого, інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних методів досліджень при найбільш

поширених терапевтичних, хірургічних захворюваннях та їх ускладненнях.

- Виявляти різні клінічні варіанти та ускладнення найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Демонструвати вміння ведення медичної документації у клініці внутрішніх та хірургічних хвороб.
- Діагностувати ускладнені та атипові форми найбільш поширених терапевтичних та хірургічних захворювань.
- Планувати схему обстеження конкретного хворого в залежності від особливостей клінічного перебігу захворювання.
- Надавати медичну допомогу при невідкладних станах в клініці терапевтичних та хірургічних хвороб, виконувати невідкладні хірургічні маніпуляції та операції.
- Визначати план консервативного та оперативного лікування захворювань в залежності від патогенетичних факторів та важкості стану хворого.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
5	150	14	42	94	6	11	Вибіркова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин			
	усього	лекції	практ.	самост. роб.
Тема 1. Ургентна абдомінальна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 2. Хірургічна гастроентерологія, герніологія та проктологія. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7

Тема 3. Хірургія органів грудної порожнини. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 4. Хірургія ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 5. Судинна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 6. Симптоми та синдроми в хірургії. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 7. Хвороби органів дихання. Рішення задач «Крок-2».	10	1	3	6
Тема 8. Професійні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 9. Хвороби серцево-судинної системи. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 10. Хвороби травної системи. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Тема 11. Хвороби нирок. Рішення задач «Крок-2».	10	1	3	6
Тема 12. Хвороби ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	10	1	3	6
Тема 13. Хвороби системи кровотворення. Рішення задач «Крок-2».	10	1	3	6
Тема 14. Ревматичні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	11	1	3	7
Всього	150	14	42	94

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ургентна абдомінальна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	3
2	Хірургічна гастроентерологія, герніологія та проктологія. Рішення задач «Крок-2».	3
3	Хірургія органів грудної порожнини. Рішення задач «Крок-2».	3
4	Хірургія ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	3
5	Судинна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	3

6	Симптоми та синдроми в хірургії. Рішення задач «Крок-2».	3
7	Хвороби органів дихання. Рішення задач «Крок-2».	3
8	Професійні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	3
9	Хвороби серцево-судинної системи. Рішення задач «Крок-2».	3
10	Хвороби травної системи. Рішення задач «Крок-2».	3
11	Хвороби нирок. Рішення задач «Крок-2».	3
12	Хвороби ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	3
13	Хвороби системи кровотворення. Рішення задач «Крок-2».	3
14	Ревматичні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	3
	Всього	42

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ургентна абдомінальна хірургія.	1
2	Хірургічна гастроентерологія, герніологія та проктологія.	1
3	Хірургія органів грудної порожнини.	1
4	Хірургія ендокринної системи.	1
5	Судинна хірургія.	1
6	Симптоми та синдроми в хірургії.	1
7	Хвороби органів дихання.	1
8	Професійні хвороби.	1
9	Хвороби серцево-судинної системи. Ревматичні хвороби.	2
10	Хвороби травної системи.	1
11	Хвороби нирок.	1
12	Хвороби ендокринної системи.	1
13	Хвороби системи кровотворення.	1
	Всього	14

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Удосконалення знань та практичних навичок з клінічних дисциплін (внутрішніх хвороб, хірургії) для підготовки до ЄДКІ» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ургентна абдомінальна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	7
2	Хірургічна гастроентерологія, герніологія та проктологія. Рішення задач «Крок-2».	7
3	Хірургія органів грудної порожнини. Рішення задач «Крок-2».	7
4	Хірургія ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	7
5	Судинна хірургія. Рішення задач «Крок-2».	7
6	Симптоми та синдроми в хірургії. Рішення задач «Крок-2».	7
7	Хвороби органів дихання. Рішення задач «Крок-2».	6
8	Професійні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	7
9	Хвороби серцево-судинної системи. Рішення задач «Крок-2».	7
10	Хвороби травної системи. Рішення задач «Крок-2».	7
11	Хвороби нирок. Рішення задач «Крок-2».	6
12	Хвороби ендокринної системи. Рішення задач «Крок-2».	6
13	Хвороби системи кровотворення. Рішення задач «Крок-2».	6
14	Ревматичні хвороби. Рішення задач «Крок-2».	7

Всього	94
---------------	-----------

9. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, залік
--	---

10. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

<i>Денна форма навчання</i>			
<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
<i>Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях</i>			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			

1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
<i>Разом балів за поточний контроль</i>			50
<i>Підсумковий контроль екзамен</i>			50
Всього балів			100

11. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C	Задовільно	
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Березницький Я.С., Захараш М.П., Мішалов В.Г., Шидловський В.О. Хірургія, Том І. – 2006, Підручник.
2. Березницький Я.С., Захараш М.П., Мішалов В.Г. Хірургія, Том ІІ. – 2007, Підручник.
3. Іващенко В.В. Шпитальна хірургія (вибрані лекції) Донецьк, 2001. – 477 с.
4. Ковальчук Л.Я., Саєнко В.Ф., Книшов Г.В. Клінічна хірургія. В 2 томах. Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.
5. Клінічна хірургія: В 2-х т./ М.А. Андрейчин, М.М. Багіров, А.Д. Беденюк та ін.; За ред. Л. Я. Ковальчука, В.Ф. Саєнка, Г. В. Книшова. – 2000. Т.1: Грудна хірургія. Серцево-судинна хірургія. Мікрохірургічні технології. Хірургія ендокринних залоз. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. - 535 с.

6. Клінічна хірургія: В 2-х т./ М.А. Андрейчин, М.М. Багіров, А.Д. Беденюк та ін.; За ред. Л.Я. Ковальчука, В.Ф. Саєнка, Г.В. Книшова. - 2-е вид. Т.2: Хірургія живота. Проктологія. Хірургія молочної залози. Пластична хірургія. Хірургічні аспекти інфекційних і паразитарних хвороб. Клінічна фармакологія в хірургії. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 503 с.
7. Хірургічні хвороби: підручник для ВМНЗ IV рівня / В.І. Бондарєв, Р.В. Бондарєв, О.О.Васильєв та ін; за ред.П.Г.Кондратенка.- Харків:Факт,2006.-799с.
8. Хірургічні хвороби: Підручник для ВМНЗ IV рівня / П.Я.Чумак, А.Я. Кузнецов, М.О. Рудий , О.П. Ковальов.- Тернопіль: Укрмедкнига, 2006. - 487 с.
9. Хірургія: підручник для студентів вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації / за ред. П.Г. Кондратенка; В.І. Бондарєв, Р.В. Бондарєв, О.О. Васильєв та ін. - К.: Медицина, 2009. - 967 с.
- 10.Внутрішні хвороби. У 2 т. Т. 1 / Л.В.Глушко, С.В.Федоров, І.М. Скрипник, М.М. Островський/ За ред. проф. Л.В.Глушка. – К.: ВСВ «Медицина», 2019. – 680 с.
- 11.Внутрішні хвороби: Підручник, заснований на принципах доказової медицини 2018/19 / Керівник проекту Александра Кубец, гол. ред. Адріана Яремчук-Кочмарик, Анатолій Свінціцький; пер. з польск. – Краків: Практична медицина, 2018. – 1632 с.
- 12.Гастроентерологія. Підручник: У 2 Т. - Т.2 / за ред. проф. Н.В Харченко., О.Я. Бабака. - Кіровоград: Поліум, 2017. – 432 с.
- 13.Ендокринологія: підручник (Ю.І. Комісаренко, Г.П. Михальчишин, П.М. Боднар та ін.) За ред. професора Ю.І. Комісаренко, - Вид. 5, перероб. та доп. – Вінниця: Нова Книга, 2020. – 456 с.
- 14.Ендокринологія: підручник (Ю.І. Комісаренко, Г.П. Михальчишин, П.М. Боднар та ін.) За ред. професора Ю.І. Комісаренко, - Вид. 5, перероб. та доп. – Вінниця: Нова Книга, 2020. – 456 с.
- 15.Медицина за Девідсоном: принципи і практика: посібник: пер. 23-го англ. вид. у 3-х т.: т 1. /за ред. Стюарта Г. Ралстона, Яна Д. Пенмана, Марка В.Дж. Стрекена, Річарда П. Гобсона. – Медицина, 2020. – 258 с.
- 16.Медицина за Девідсоном: принципи і практика: у 3-х томах: том 2. переклад 23-го англійського видання1 /за ред. Стюарта Г. Ралстона, Яна Д. Пенмана, Марка В.Дж. Стрекена, Річарда П. Гобсона. – Медицина, 2020. – 778 с.
- 17.Медицина за Девідсоном: принципи і практика: у 3-х томах: том 3. переклад 23-го англійського видання /за ред. Стюарта Г. Ралстона, Яна Д. Пенмана, Марка В.Дж. Стрекена, Річарда П. Гобсона. – Медицина, 2021. – 642 с.

Додаткова:

1. Ксьонз І.В. Практичні навички з хірургічних хвороб: Навч.-метод. Посібник для студ. стомат. фак. в ВМНЗ освіти III-IV рівнів / І.В. Ксьонз. - Полтава, 2001. - 105 с.
2. Хірургія. Основи та практика: у 2-х т. : [підручник для студ. мед. вузів] : пер. з англ.. Т. 1 / за ред. А.П. Форреста, Д.С. Картера, І.Б. Маклеода ; ред. - консультант перекладу П. Джуль. - 3-тє вид.. - К.: Кобза, 1994. - 343 с.: ил. - Пер.изд.: Prinziplesand Practice of Surgery/ ed.: APM Forrest, D.C. Carter, I.B. Macleod. - 2th ed., 1991.
3. Челішвілі А.Л. Симптоми та синдроми в невідкладній хірургії органів черевної порожнини: [навчальний посібник для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів курсів підвищення кваліфікації закладів (фак.) післядиплом. освіти] /А.Л. Челішвілі, В.Є. Литвиненко; МОЗУ, ЦМК, УМСА. - Полтава, 2009. - 99 с
- 4.Невідкладні стани в клініці внутрішніх хвороб: навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 1. Кардіологія, ендокринологія та ревматологія / Л. Н. Приступа, В. Г. Псарьова, В. В. Лаба та ін.; за заг. ред. д-ра мед. наук, проф. Л. Н. Приступи. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – 217 с.
- 5.Невідкладні стани в клініці внутрішніх хвороб: навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 2. Пульмонологія, нефрологія, алергологія, гематологія та гастроентерологія / Л. Н. Приступа, В. Г. Псарьова, В. В. Лаба та ін.; за заг. ред. д-ра мед. наук, проф. Л. Н. Приступи. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – 219 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://www.moz.gov.ua/ua/portal> – офіційний веб-сайт МОЗ України;
2. <http://inmeds.com.ua> – веб-ресурс «Єдиний медичний простір»;
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.